

dr. Hamar Farkas

ISTEN VELED, '98-AS NYUGDÍJREFORM

Már Ph.D. tanulmányaim kezdetén, 1996-ban igen nagy súllyal szerepelt a publikációkban az új nyugdíjrendszer elemzése (amelynek bevezetése 1998-ban történt meg). Disszertációm témaválasztását igen nagymértékben befolyásolta, hogy egy aktuális, nagy jelentőségű, éppen bevezetés előtt álló reformfolyamatot követhetek nyomon: ezért választottam a nyugdíjreform elemzését.

Az új rendszer sem volt hibáktól mentes, sok problémát nem oldott meg, sőt újakat is hozott. Az idők során folyamatos korrekciók történtek, de szakmai körökben fennmaradt a kezdeti aggodalom. A rendszer sajátosságait, majd a korrekciójára tett intézkedéseket igyekszem cikkemben bemutatni.

Jelen korunk miniszterelnöke, Orbán Viktor, a nyugdíjproblémát gordiuszi módon oldotta meg: megszüntette a kötelező magán nyugdíjpénztárak intézményét, a nyugdíj megtakarításokat visszaterelte az állami rendszerbe, a befolyó összeget az államadósság csökkentésére használta fel. Ez az intézkedés késztetett arra, hogy tollat ragadjak, és egy rövid megemlékezéssel vegyek búcsút attól a rendszertől, amelynek a megszületésénél is jelen voltam. Ahogy Virág elvtárs mondta: „kicsit sárga, kicsit savanyú, de a miénk” volt.

At the beginning of my Ph.D. studies in 1996, the new pension system – which was introduced in 1998 – was greatly emphasized both in media and scientific community publications. The dissertation was largely influenced by the important reform process of pension system: that's why the analysis of pension reform was selected as target research area. The new system was not flawless, many problems were not solved, and even though new ones have arisen. Over time continuous adjustments were made, but the initial anxiety survived.

The problems and the methods of correcting the system will be shown in this article later. Everyone knows that current Prime Minister Viktor Orbán abolished the mandatory private pension funds, and pension savings were diverted back to State Budget to reduce the amount of budget deficit. This governmental step led to a need of brief remembrance to say good-bye to the system which was analyzed in my Ph.D. thesis.

Az első lépések

Amint azt egy búcsúztatóhoz illik, a szokásos szófordulattal kezdem: „első találkozásunk alkalmából...”. Nos, első találkozásunk alkalmából (amint az egy kutatási témához illik), disszertációm téziseit kellett felvázolnom. Ezek a tézisek az akkori kormányzati elképzeléseket tükrözték, hogy milyen komoly előnyöket vártak az új nyugdíjrendszertől. Megemlékezésemet ezeknek a bemutatásával kezdeném.

1. hipotézis: a reform célja, hogy a gazdaság mindenkori aktuális fejlettségéhez jobban alkalmazkodó, az időskori szociális biztonság követelményét hatékonyabban kiszolgáló, az egyes funkciókat kiszámíthatóan és átláthatóan megjelenítő nyugdíjrendszer működjön. A tökefedezeti magánnyugdíjpénztárak létrehozásának célja az állam újraelosztó szerepének csökkentése, a kötelező és az önként vállalt előgondoskodás térnyerésével a felosztó-kirovó rendszerű nyugdíjrendszerre háruló terhek fokozatos, hosszú távú csökkentése révén egy hatékonyabban működő, az egyéni érdekeltséget jobban figyelembe vevő nyugdíjrendszer kialakítása, amely egyidejűleg a tőkepiac fejlődéséhez is hozzájárul.

2. hipotézis: a reform előnyös az állampolgárok számára, mert

- nagyobb öregkori biztonságot nyújt, mert aki megfelelő hozzájárulást teljesített kereső pályája során, annak a nyugdíja nem a makrogazdasági, demográfiai helyzet alakulásától függ, hanem saját megtakarításaitól;
- igazságos, hiszen az öregkori élet színvonalát meghatározó nyugdíj arányos a kereső élet során nyújtott hozzájárulással
- rugalmas, hiszen bizonyos törvényben rögzített szinten felül saját maga dönthet arról, hogy milyen színvonalon kívánja magát biztosítani és mikor kíván nyugdíjba vonulni
- kiszámítható, mivel mindig lehet tudni, hogy mennyi lesz a nyugdíj, és hogyan függ a befizetett járadéktól

3. hipotézis: a reform előnyös a pénzügyi közvetítő intézményekre, mivel óriási tőkék áramlanak az állami szektorból a magánszektorba, ez jelentősen kihat a gazdálkodásukra.

4. hipotézis: a reform előnyös az állam számára, mivel az állam újraelosztó szerepének csökkentése, a kötelező és az önként vállalt előgondoskodás térnyerésével a felosztó-kirovó rendszerű nyugdíjrendszerre háruló terhek fokozatos, hosszú távú csökkentése csökkenti a költségvetés egyensúlytalanságát.

5. hipotézis: a reform előnyös a makrogazdaság számára, mert a magánszférába áramló hatalmas tőkék gazdaságélénkítő hatása érvényesül.” (Hamar, 2002)

A továbbiakban a rendszer hibáit szeretném röviden bemutatni – csak röviden, mert ezekkel a hibákkal már jómagam is foglalkoztam korábbi cikkekben (pl. Hamar [2004]), va-

lamint nálam nevesebb szakemberek is szép számmal írtak ezekről (pl. Augusztinovics [2000], Németh [1999], Simonovits [1998]) –, majd a javításukra tett kísérleteket fogom áttekinteni.

Rendszerhibák

A demográfiai „bomba” hatástalanítása

A nyugdíjreform egyik nagyon fontos érve az volt, hogy a népesség elöregedésével a felosztó-kirovó rendszer finanszírozhatatlanná válna, hiszen egyre kevesebb aktív dolgozónak kellene eltartania egyre nagyobb mennyiségű nyugdíjast.

Augusztinovics Mária mutatott rá (Augusztinovics, 1999), hogy téves és hibás az a megközelítés, amely közvetlen és egyértelmű kapcsolatot tételez fel a demográfiai trendek és a nyugdíjrendszerek fenntarthatósága között. Kimutatta, hogy a nyugdíjrendszerek helyzete, finanszírozhatósága sokkal inkább foglalkoztatottsági, mint demográfiai tényezőktől függ. Későbbi, ez irányú elemzésében nagyon érdekes megállapításokat találhatunk: „Az aggregált foglalkoztatási ráta az 1993. évi 56,7 százalékos mélypontról 2004-ig 64,8 százalékra emelkedett ugyan... A statisztikában foglalkoztatottnak minősülők mintegy 90 (az 1990 előtti évtizedekben valamivel nagyobb) százaléka fizet nyugdíjjárulékot. A nem fizetők egyrészt „szürke” (a munkaerő-felvételben szereplő, de a járulékfizetést kikerülő) foglalkoztatottak, részben legálisan sem járulékkötelesek (például az östermelők). Sem a szürke-, sem a járulékfizetésre nem kötelezett foglalkoztatottak nem szereznek nyugdíjjogosultságot... E két fontos tény miatt az aggregált foglalkoztatási ráta közvetlenül nem alkalmas arra, hogy abból következtetéseket vonjunk le a nyugdíjjogosultság alakulására. Ehhez figyelembe kell venni az évjárat –nem – iskolai végzettség szerinti csoportok közötti különbségeket, valamint, ugyancsak csoportonként, a járulékfizető–foglalkoztatott arányt... A járulékfizető foglalkoztatottak aránya a megfelelő népességben mindössze 56 (az alsó fokúak körében 36) százalék.” (Augusztinovics-Köllő, 2007)

Megdöbbentő adatok ezek. A foglalkoztatási ráta is igen alacsony, de a járulékfizető foglalkoztatottak aránya még alacsonyabb, 56%, ill. az alsó fokúak körében 36%. Így igen csak indokolt az „egy aktívra jutó nyugdíjas” és az „egy járulékfizetőre jutó nyugdíjas” létszám megkülönböztetése.

Ehhez kell még hozzátennünk, hogy a nyugdíjrendszert sokan használták a munkanélküliség elől történő menekülésre, amit a különféle előnyugdíj- és rokkantnyugdíj- szabályok is lehetővé tettek. Ezt illetően szintén az előző műben található megdöbbentő adat: „1999 és 2001 között az a sajátos helyzet is előállt, hogy évente több új rokkant, mint öregségi nyugdíjas lépett a rendszerbe.”

Ezzel összhangban Kovács Erzsébet mutat arra rá tanulmányában, hogy 2009-ben a magyar korbetöltött öregségi nyugdíjasok aránya a teljes ellátásban részesülők felét sem tette ki: „Ezért a finanszírozást vizsgáló tanulmányokban nem elegendő csak a járulékbefizetések és járadék kifizetések egyensúlyát keresni. Amíg nem lehet biztosítani a rokkantnyugdíjaknak, valamint egészségügyi jellegű kifizetéseknek az elkülönített alapból történő finanszírozását, addig nem egyértelmű, hogy kikre – a népesség milyen hányadára – terjed ki a nyugellátás.” (Kovács, 2010)

A tőkefedezeti „déliab”

A ’98-as nyugdíjreform ígéretei közé tartozott, hogy a tőkefedezeti elven működő nyugdíjrendszer sokkal előnyösebb lesz, mint a korábbi felosztó-kirovó elven működő.

Ez a lakosság számára azt jelenti, hogy a saját maga számára takarékoskodik öreg korára, befizetései, és ezek hozama sokkal inkább áttekinthető, mint a korábbi rendszerben. Ezen túl a magánpénztáraknak lehetőségük van arra, hogy a befizetéseket az állampapírnál magasabb hozamot kínáló eszközökbe fektessék. Az állam számára pedig azt jelenti (a korábbi tervek szerint), hogy kivonulhat erről a területről (legalább részben), és ez majd az államadósságot valamint az államháztartási hiányt is csökkenteni fogja (igaz, a korábbi tervek szerint ez csak hosszabb távon következett volna be. Paradox módon éppen a rendszer megszüntetése hozta el a várt hatást, a magánpénztári rendszer megszüntetéséből befolyó összeg kb. 5 százalékponttal csökkentette az államadósságot).

Ezeket a vélt előnyöket már a rendszer kialakításának kezdetén is bírálták a szakma képviselői, de ma már egyértelműen látható, hogy sem az államadósság csökkenés, sem a nyugdíjpénztáraktól elvárt magasabb befektetési hozam nem vált valóra.

2011 első felében jelent meg a PSZÁF által készített kimutatás, amelyből kiderült, hogy fennállásuk 13 éve alatt a hazai magánnyugdíjpénztárak átlagosan $-0,21\%$ (negatív!) reálhozamot értek el. 17 magánnyugdíjpénztár közül 11 ért el pozitív reálhozamot, 6 pénztár reálhozama viszont negatív volt. (Portfolio.hu, 2011)

Matits Ágnes már egy korábbi tanulmányában rámutatott a pénztárak gyenge teljesítményére: „Láthatjuk, hogy a szektor kialakulása óta mindössze két olyan év volt (1999 és 2004), amikor valamennyi pénztár nettó hozama meghaladta az inflációs szintet, de volt olyan év is (2003), amikor egyetlen pénztárnak sem sikerült az inflációs szint elérése.” (Matits, 2006). Ekkor még messze voltunk 2008-tól.

Csak egy apró érdekesség: Matits Ágnes 2006-os publikációjában ugyanaz a nyugdíjpénztár került az első helyre, mint a PSZÁF által 2011-ben készített kimutatásban: az Életút magánpénztár.

Több beszámolót is olvashatunk nyugdíj témakörben a magánpénztári hozamok problémáiról. „A visszalépett pénztártagok 25-30 százaléka hiába várja majd a pénzes postást, nem lett ugyanis mindenkinek a számláján pozitív a reálhozam. A 2008. évi gazdasági válság negatív hatásait ugyanis egyes pénztártagok esetében még nem tudták az inflációt is túlszárnyalva ledolgozni a kasszák.” (Hermann, 2011).

A magánpénztári rendszer az állami költségvetésre sem gyakorolt kedvező hatást. A Nemzetgazdasági Minisztérium által kibocsátott elemzésben olvashatók a megdöbbentő adatok: „A Nyugdíjbiztosítási Alap az utóbbi néhány évben 600-700 milliárd forint körüli költségvetési hozzájárulást kívánt, sőt, 2011-ben az állami nyugdíjrendszer már 800 milliárd forintos hiánnyal zárt volna az Orbán-kormány 2010-es intézkedései nélkül.” (Nemzetgazdasági Minisztérium, 2011)

Ugyanez a szomorú információ más helyeken is olvasható (pl. Szentkirályi 2010). Ennek a hiánynak egyik része (350 mrd Ft) amiatt keletkezett, hogy a magánpénztári tagok a második pillérbe utalták tagdíjukat, míg a másik része (kb. ugyanennyi) egyszerűen amiatt, hogy a befizetések elmaradtak a tényleges nyugdíjfizetésektől.

Ez a jelentős hiány készítette radikális lépésre Orbán Viktor miniszterelnököt. „Rövid idő alatt kikerülnek a nyugdíjrendszerből a magánnyugdíjpénztárak, a magyar nyugdíjrendszer pedig kétpilléres lesz – mondta Orbán Viktor miniszterelnök Brüsszelben.” (Origo.hu, 2010), illetve „A magyar nyugdíjrendszert nem lehetett volna fenntartani a hárompilléres rendszerrel - mondta Orbán Viktor miniszterelnök a kormányülés után tartott sajtótájékoztatóján.” (Hír24.hu, 2011). Ez az intézkedés természetesen az államháztartás egyensúlyára is jótékony hatású, hiszen az eddigi magánpénztári befizetések visszakerülnek a költségvetésbe.

A rendszer kritikáját olvashattuk a Századvég Gazdaságkutató Zrt. 2010 novemberében kiadott, nagy port felverő sajtóközleményében, ill. tájékoztatójában, amelyben egy 2006-os tanulmányra hivatkozva a világbanki segítséggel megvalósított nyugdíjreformok tapasztalatait értékeli, mutatja be. A tanulmány két lényeges és megdöbbentő dologra hívta fel a figyelmet.

Egyrészt a Világbank felelősségére vonatkozóan. Nem szeretném az összes ezzel kapcsolatos szempontot bemutatni, csupán kettőt idéznék: „A Világbank túlbecsülte a tőkefedezeti rendszerek bevezetésétől várt gazdasági hasznokat, elsősorban a tőkepiacok fejlesztésének gazdasági növekedésre gyakorolt pozitív hatását.” valamint „A Világbank nem mérte fel előzetesen, hogy a többpilléres rendszer sikerkritériumait (kiszámítható és fenntartható gazdaságpolitika, fejlett pénzügyi rendszer, megfelelő szakmai és intézményi felkészültség) az adott ország kormánya mennyiben képes és hajlandó teljesíteni.” (Századvég, 2010a)

Másrészt, a kormányzatok felelősségére vonatkozóan: „Nem tudatosult a kormányzatokban, hogy a tőkefedezeti rendszerre való fokozatos áttérés rendkívül fegyelmezett költségvetési politikát igényel. A nyugdíjtőke felhalmozása hiányt okozott az állami nyugdíjrendszerben, ami nem finanszírozható adóssággenerálással. Ez utóbbi alapvetően a magyar kormányok sem tartották be, így a tőkefedezeti rendszer bevezetése miatt kieső járulékbételek az államadósság növekedését okozták.” (Századvég, 2010a)

És végül, ezek eredményeként: „A szabályozás tökéletlensége tehát nagyban hozzájárult az alacsony hozamokhoz, és a magas működési költségekkel együtt vezetett a fenti 500 milliárdos veszteséghez. Példaként egy olyan személy, aki a magánpénztári rendszer indulása óta (1998) folyamatosan az épp aktuális átlagbér után fizetett járulékot, 10 százalékkal több nyugdíjtőkét halmozhatott volna fel, ha befizetéseit egy ugyanilyen költségű rendszerben kizárólag magyar állampapírokba fektették volna. Ez a fenti rendszertag esetében 214 ezer forint veszteséget jelent a nyugdíjtőkén, ami miatt a magánpénztáraktól kapott nyugdíja 10 százalékkal alacsonyabb lehet annál, mintha megtakarításait kizárólag állampapírban tartották volna.” (Századvég, 2010a)

Ugyanebben a közleményben arra is felhívták a figyelmet a kutatók, hogy a nyugdíjrendszer fenntarthatósága nem a pillérek számán múlik, példaként a svéd mintájú egyéni számlás rendszert hozták, ahol az állampolgárok befizetéseiről az állami rendszer vezeti a nyilvántartást.

„Az alacsony hatékonyság miatt kétségtelen, hogy a második pillér működését alapjaiban kell átgondolni. A nyugdíjrendszer fenntarthatósága nem a pillérek számán múlik. Hasonlóan, az optimális megoldás tőkefedezeti és folyó finanszírozás mellett egyaránt megvalósulhat. A svéd mintájú egyéni számlás rendszer létrehozása pontos elszámolást tesz lehetővé...” (Századvég, 2010a)

Az mindenképpen újdonságnak tekinthető, hogy a Világbank felelősségének a kérdése egyáltalán megemlíthető, de az utóbbi megállapítás azonban már nem tartalmaz újdonságot, hiszen az MNB ezzel foglalkozó szakemberei (Orbán Gábor és Palotai Dániel) már 2006-ban felhívták erre a figyelmet: „A magánnyugdíjpénztárak által eddig nyújtott átlagos nettó hozamok elmaradnak a várakozásoktól, és nemzetközi összehasonlításban is alacsonynak számítanak. Amennyiben a hozamteljesítmény nem javulna, számításaink szerint a vegyes rendszer által biztosított nyugdíjak nemcsak az előzetes várakozásoktól, de a tiszta társadalombiztosítási rendszer által folyósított nyugdíjak összegétől is elmaradnának.” (Orbán – Palotai, 2006) És hol volt ekkor még 2008!

A képet tovább árnyalja, hogy a Stabilitás Pénztárszövetség is készített egy elemzést a TÁRKI Társadalomkutatási Intézetrel 2010-ben, amely a felosztó-kirovó pillér teljesítményét elemezte, és a következő megállapításra jutott: „A keresztmetszeti hozamráta

ismeretében megmondhatjuk, hogy milyen teljesítményt nyújtott a felosztó-kirovó pillér Magyarországon a rendszerváltás után... Ennek alapján kijelenthetjük, hogy a kilencvenes évek eleji foglalkoztatási válság jóval nagyobb veszteséget okozott a felosztó-kirovó rendszerben, mint a 2008-as tőkepiaci válság a magánpénztárakban.” (TÁRKI, 2010)

A gazdasági növekedés „illúziója”

Az előző pontban említettem, hogy melyek voltak a reform feltételezett előnyei a lakosság és az államháztartás szempontjából.

A harmadik előnyös terület, amelyet az akkori hivatalos kommunikáció megjelölt, a makrogazdasági teljesítmény volt, mondván, hogy a makrogazdaságba áramló hatalmas tőke gazdaságélénkítő hatású lesz.

Az akkori kormány elképzelése szerint, a magánpénztáraknál megjelenő megtakarítások egy jelentős része – az átmenet finanszírozási igénye és biztonsági szempontok miatt – állampapírokba vándorol, de az előzetes számítások során kimutatták, hogy az állampapírok nem szívják fel teljes egészében ezeket a megtakarításokat. Arra mutattak rá, hogy a kibocsátott államkötvényekből nem csak a magánpénztárak, hanem más befektetők is vásárolnak majd, valamint úgy gondolták, hogy a magánpénztárakban felgyülemelő megtakarítás egyébként is nagyobb lesz, mint az átmenet miatt keletkező hiány. Itt a szigorodó ellátásokat, a nyugdíjkorhatár emelését, és a járulékfizetési fegyelem javulását jelölték meg indoklásképpen.

Így az elképzelések szerint a megtakarításoknak az a része, ami nem állampapírba vándorol, a tőkepiacra áramlik, „hozzájárul a gazdasági növekedés felgyorsításához, új munkahelyek teremtéséhez, a reálkeresetek és az életszínvonal tartós emelkedéséhez.” (NM – PM, 1997). A kormányzati makromodellben azzal számoltak, hogy a második pillér reálhozama a GDP növekedését egy százalékkal fölül-, míg a keletkező hiány fedezetére kibocsátott állampapír hozama egy százalékkal alulmúlja, így a számítások szerint ez a GDP évi 1,5-2,0 százalékkal gyorsabb növekedését hozhatja létre.

Németh György szerint a folyamat fordított, és egy speciális kiszorító hatás jelentkezik. A magánpénztár megtakarításainak egy részén magasabb hozamú instrumentumokat vásárol, amelynek révén kiszorítja erről a területről a hagyományos befektetőket, akik így kénytelenek a költségvetés hiányának fedezésére kibocsátott állampapírokat megvásárolni. „Mivel pusztán azon hír hallatára, hogy Magyarországon nyugdíjreformot hajtottak végre, nem keletkezik megtakarítandó pluszjövedelem...” írta. (Németh, 1998).

A végeredmény tehát makroszinten nem megtakarítás bővülés és gazdasági növekedés, csupán jövedelemátcsoportosítás a hagyományos befektetőktől a magánpénztárak felé. Sőt, ezen túlmenően, a magánpénztárak működési költségét is figyelembe véve – amely

összeg nem válik beruházássá, inkább fogyasztássá – a helyzet még egy kicsit rosszabb is lesz. Így a nyugdíjreform igazi haszonélvezőinek a nyugdíjbiztosító társaságokat gondolta, ezért nevezte a nyugdíjreformot „járadékvadászatnak”. (Németh, 1998).

Hasonlóképpen érvelt Mellár Tamás is, aki szintén a pénzügyi szférát, a biztosítóintézeteket gondolta a nyugdíjreform nyertesének. Az államkötvény-kibocsátás magánberuházásokat kiszorító hatására mutatott rá, valamint arra, hogy amennyiben a kötvények kamatát az állam az adóbevételekből fedezi, akkor a megtakarítások növekedésével szemben azonos jövedelemcsökkenés áll. Szintén komoly problémának tartotta azt is, hogy a magánpénztárak révén ugrásszerűen megnövekedett befektetési igény a „bóvli” értékpapírok megjelenését ösztönözheti. A hibás befektetések pedig egymásra halmozódhatnak, hiszen nincs azonnali fizetési kötelezettség. A hosszú távú befektetések ellenőrzésére a hivatalos szabályozást, társadalmi ellenőrizhetőséget nem tartotta elégséges garanciának, így Ő a nyugdíjreformot „összszemzeti pilótajátéknak” nevezte. (Mellár, 1997)

Ezek a vélekedések immár 13-14 évesek, és mivel a folyamat lezárult, ellenőrizhetőek is (azzal már együtt kell élnünk, hogy a tervek talán ennél hosszabb időhorizontot érintettek).

Az a (korábbi) kormányzati elképzelés valóra vált, hogy a magánpénztári befizetések nem csupán állampapírba vándoroltak.

A kockázat egységes kezelésére létrehozták a nyugdíjpénztárak választható portfóliós rendszerét, amelynek a lényege, hogy a nyugdíjkorhatárig hátralévő idő alapján a tagok három különböző befektetési csoportba, portfólióba kerültek besorolásra.

A klasszikus portfólióba (itt maximum 10% lehetett a részvényarány) az került, akinek a nyugdíjkorhatár betöltéséig legfeljebb 5 éve volt, a kiegyensúlyozott portfólióba tartozóknak legalább 5 és legfeljebb 15 évük, míg a növekedési portfólióba (itt minimum 40% volt a részvényarány) kerülőknek még legalább 15 évük volt a nyugdíjig. A tagnak ugyanakkor volt (lett volna) választási lehetősége a portfóliók között, és a fenti automatikus besorolás csak akkor következett be, ha a tag maga nem választott. A szabad választást mindössze az az előírás korlátozta, hogy akinek kevesebb, mint 5 éve volt hátra a nyugdíjig, az nem választhatta a növekedési portfóliót.

A 2008-as pénzügyi válság azonban megghiúsította a rendszer teljes körű bevezetését, lerontotta a nyugdíjpénztárak hozamait (mint az előző fejezetben láttuk, negatív lett az átlagos reálhozam a fennállás időtartamára), a GDP-re és az állampapír hozamokra gyakorolt hatását meg nem is érdemes külön kiemelni, rengeteg elemzés foglalkozott ezekkel, negatív hatásait máig érezzük.

Egyéb problémák

Bár a Népjóléti Minisztérium – Pénzügyminisztérium koncepciója (NM – PM, 1997) maga is a helyettesítési ráta csökkenésével számolt (a nyugdíj/bér arány), a Nyugdíjbiztosítási Önkormányzat által készített számítások még nagyobb csökkenést vetítettek előre. Eszerint 50 éves időhorizonton a bérek és a keresetek emelkedése kb. kétszerese lenne a nyugdíjak emelkedésének (Rados, 1998). Ebben az esetben az új koncepció csak a pályakezdő, magas keresettel rendelkező férfiak számára ígért magasabb nyugdíjat, a társadalom többi részének nem jelenthet vonzó perspektívát. A számításokban arra is rámutattak (1998-ban vagyunk), hogy „a reform várható pozitív hatásai csak a feltételezett optimális gazdasági fejlődés mellett érvényesülnek, amire Európában már 25 éve nem volt példa”. Ma már látjuk, az „optimális gazdasági növekedés” szintén csak egy illúzió volt.

Szakmai körökben már a rendszer bevezetésénél problémásnak tűnt több fontos mutató: a degresszió, a részleges valorizáció és a svájci indexálás.

A degresszió azt jelenti, hogy a korábbi kereset sávosan csökkenő módon számít be a nyugdíjalapba (ez azt jelenti, hogy a magasabb jövedelműek arányosan kevesebb nyugdíjat kapnak, mert átcsoportosítás történik a rászorulóknak számára). 1998-ban még 10 sáv volt (Simonovits, 2002), ez fokozatosan csökkent, 2008-ban négy sáv mentén történt a degresszió, majd háromra csökkent. Az eredeti tervek szerint 2013-ra szűnt volna meg teljesen, ezzel együtt a minimumnyugdíj intézménye is.

Ezeket a szabályokat már eredetileg is megkérdőjelezte a nyugdíjszakma. A nyugdíjrendszernek ugyanis nem csak a munkanyugdíj biztosítása a feladata, hanem szociális feladatai is vannak. Ez azt jelenti, hogy a társadalomnak gondoskodnia kell azokról, akik valamilyen oknál fogva életpályájuk során nem tudták megteremteni öregsükre a szükséges feltételeket (pl. elegendő szolgálati idő, elegendő befizetés egy elfogadható nyugdíjhoz). A nyugdíjas évekről való gondoskodás nem tehető individuális feladattá, ez társadalmi felelősséget is hordoz (egyébként ugyanez a helyzet az egészségbiztosításban is: nem csak a betegek fizetnek járulékot, hanem az egészségesek is – számukra ez veszteség, de kötelesség).

Tehát a saját magukat ellátni nem képesek iránt érzett társadalmi felelősség indokolta a degressziót és a minimumnyugdíjat. Ennek a kivezetése a szolidaritási elem megszüntetését jelenti. A Nyugdíj és Időskor Kerekasztal elemzése szerint azon nyugdíjasok aránya, akiknek a nyugdíja (2006-os áron) nem éri el a 30 ezer forintot, 2020-ban nagyjából 7% lesz, 2040-re pedig megközelíti a 20%-ot. Ez igen komoly öregkori elszegényedést jelent, amelyet a társadalom nem hagyhat figyelmen kívül. (Jelentés... 2009)

A részleges valorizálás azt jelentette, hogy a korábbi keresetek (1988 január 1-től) a nyugdíjazást megelőző harmadik év előtti naptári évig a kormányrendeletben meghatározott valorizációs szorzószámmal felszorozásra kerültek, míg az utolsó három év keresete nominális értéken került beszámításra. Ez pedig azt jelentette, hogy teljesen azonos életpálya esetén igen különböző nyugdíjakat kaphattak az eltérő években nyugdíjba menő emberek, a korábbi évek inflációjának függvényében. Ez a szabályozás 2008-tól megváltozott, bevezették a teljes valorizálást, amely szerint a nettósított béreket a nyugdíjazást megelőző évi bérszínvonalra kell felszorozni (természetesen a költségvetésre gyakorolt hatás miatt egy nagyon ügyes csavarral ettől kezdve a bruttó jövedelemből már nem csak az adókat, de a járulékokat is le kellett vonni. Így a valorizálás nőtt, de az alapja csökkent). Problémásnak tűnt a svájci indexálás is, mert ha csökken az infláció és nő a reálbér, ez hátrányosan érinti a nyugdíjasokat. Ez a helyzet aztán be is következett, de ami a nyugdíjasnak jó, az az állam számára pótlólagos költségvetési terhet jelent. Így aztán 2009-ben egy nagyon érdekes módosítás került bevezetésre, amely a GDP növekedéséhez kötötte a nyugdíjak emelkedését: amennyiben a GDP-növekedés 3 % alatt marad, a fogyasztói áremelkedés mértékében nőnek a nyugdíjak. Ha 3 és 4 % között van a GDP-növekedés, a nyugdíjemelésben 80-20% lesz az infláció és a nettó átlagkereset-növekedés aránya, 4 és 5% között pedig ez az arány 60-40 % lesz. Ha a GDP-növekedés eléri az 5 %-ot, akkor lehet ismét 50-50% a nettó átlagkereset-emelkedés és az infláció aránya. Akármennyire is racionálisnak tűnik ez a szabály, eléggé bonyolult ahhoz, hogy az átlagember számára követhető legyen.

További probléma a két pillér eltérő felelőssége is (a szolidaritási elem). A magánpénztárak ebben egyáltalán nem vállaltak szerepet, ők csupán a befizetések arányában vállalták a nyugdíjfizetést (munkanyugdíj), míg az első pillér feladata a teljes hozzátartozói- és rokkantnyugdíj biztosítása. Ez megint csak a költségvetésre hárít (hárított volna) igen komoly kiadásokat.

A magánpénztári rendszer sem hozta meg az emberek kedvét arra, hogy nyugdíjas korukig dolgozzanak, hogy ne éljenek az intézményesített, korhatár alatti nyugdíjba vonulás lehetőségével. 2008-tól ugyan szigorodtak ennek szabályai, de egy 2010-es sajtótájékoztatón a CIB Bank lakossági üzletágának vezetője, Lamboy Judit a következőkről számolt be: „Magyarországon 3 millió nyugdíjas van, ebből csak másfél millióan olyanok, akik betöltötték a nyugdíjkorhatárt. 320 ezren kerkedvezményes öregségi juttatást kapnak, míg igen magas a rokkantnyugdíjasok száma (összesen 750 ezren vannak, míg 220 ezer megváltozott munkaképességű ellátott van). Ezek után nem is meglepő, hogy hazánkban a 62 éves nyugdíjkorhatár ellenére a nyugdíjrendszerbe belépők átlag életkora 58 év (a férfiak átlagosan 4 évvel, a nők 2 évvel előbb hagyják ott munkahelyüket).

A népességadatokból azt látjuk, hogy 2,5 eltartóra jut egy nyugdíjas, csak hogy a kép így csalóka. A 4,3 millió járulékfizető 42%-a fizeti a járulékot minimálbér után (összehasonlításképpen Szlovákiában ez a szám 14%) – ez pedig a járulékvagyonnak csak mintegy 12%-

át teszi ki. Tehát 2,5 millió elégséges járulékfizetőnek kell eltartania 3 millió nyugdíjast, vagyis 1,4 eltartó jut egy eltartottra. Egy járulékfizető egy nyugdíjas havi juttatásának csak mintegy 70%-át fedezi, ha árnyaljuk a képet." (Zsiborás, 2010). Mint látható, a magánpénztári rendszer sem ahhoz nem hozta meg az emberek kedvét, hogy időben menjenek nyugdíjba, ne hamarabb, sem ahhoz, hogy a tényleges jövedelmüket bevallják, és így magasabb járulékot fizesssenek be a nyugdíjkasszába. Azzal, hogy a 4,3 millió járulékfizető 42%-a minimálbér után fizet járulékot, szó szerint állítunk ki magunkról „szegénységi bizonyítványt”. Szintén problémaként említhető, hogy nem készült el a részletes szabályozás a nyugdíjpénztárak járadékszolgáltatására vonatkozóan. A PSZAF egy 2009-es tájékoztatójában így írt erről:

„A magánnyugdíjpénztár az önkormányzatiság elvén működő, a tagok tulajdonában lévő olyan intézmény, amely a kötelező nyugdíjjárulék egy részét és az esetleges kiegészítő befizetéseket tagdíjként gyűjti. A pénztártagok által rendszeresen befizetett tagdíj mértékét törvény határozza meg, ez jelenleg a havi jövedelmünk 8%-a. A tagdíjbefizetéseket a pénztár befekteti, és a tagdíjat, valamint annak hozamát a tag egyéni számláján negyedévente jóváírja.

A felhalmozódott összeg nyugdíjkorhatár elérésekor történő felhasználási módjaira vonatkozó szabályok jelenleg alapvető átalakításon esnek át. A várható szabályozás alapján 2013-tól a nyugdíjpénztári megtakarításból kötelezően életjáradéki szolgáltatást kell majd vásárolni egy biztosítótól. A 2013-ig tartó átmeneti időszakban is várhatóan csak egyösszegű kifizetés lenne teljesíthető, de az összeg szabadon felhasználható lenne, nem kellene kötelező életjáradékot vásárolni. Az új szabályozás megjelenéséig természetesen még a jelenlegi előírások az irányadók (azaz a megtakarítást vagy járadékként vagy egy összegben lehet felvenni), de mindenképpen szem előtt kell tartani a közeljövőben várható lényeges módosulást.” (PSZAF, 2009)

Tehát, hogy világos legyen: a magánpénztár gyűjti, és befekteti a befizetéseket, valamint jóváírja a hozamokat, de csupán egyösszegű kifizetésre van (volt) jogosítványa, járadékfizetésre nem, azt 2013 után egy biztosítótól kellett volna megvásárolnia. Ez több szempontból is problémás: egyrészt újabb költséget kell (kellett volna) a nyugdíjasnak vállalnia, hiszen a biztosító sem ingyen dolgozik, másrészt a biztosító csupán a számlán felgyülemlett összeg erejéig vállal kifizetést, szemben az állami pillérrel, ahol a nyugdíj kifizetésére halálunkig garanciát kapunk.

Végül még egy nagyon fontos probléma leírása található a korábban már említett TÁRKI elemzésben: „Mivel a rendszerből hiányoztak az automatikus alkalmazkodás algoritmusai, csak válságok árán, külső kényszerek hatására, drasztikus lépésekben lehetett korrigálni. Ilyen korrekció volt az 1997-es nyugdíjtörvény, amely a nettó implicit nyugdíjadósság (azaz a biztosítottak nettó nyugdíjvagyonának) több mint felét eltüntette, és ilyen

volt a jelen tanulmány fókuszán kívül eső 2009-es csomag, amelyben visszavonták a 13. havi ellátást, felemelték a korhatárt és leszorították a már megállapított járadékok éves indexét.” (TÁRKI, 2010) Tehát sajnos azt kell mondanunk, hogy a ’98-as reform óta épp ugyanúgy hiányoznak az automatikus alkalmazkodás elemei a rendszerből, mint előtte, azóta is csak kézi vezérléssel, a parametrikus elemek gyakori változtatásával működik a rendszer. És ez is felveti a kérdést, mint sok előző probléma: miért kellett egy új rendszer, amely szintén kézi vezérléssel működik, mint a régi?

A rendszer értékelése

Az eddig leírtakból talán már érezhető, hogy a nyugdíjrendszer ügyét fontosnak tartó szakemberek nem látták túlságosan sikeresnek a ’98-as reformot. Legszelídebb képviselőjük, Augusztinovics Mária így fogalmazott: „Az 1998-as reform legfontosabb paradigmaváltó lépése a tőkésített magánnyugdíjrendszer létrehozása volt. A társadalombiztosítási nyugdíjrendszer alapvető problémái emellett általában megoldatlanok maradtak.” (Augusztinovics és szerzőtársai, 2002)

Ennél markánsabban fogalmazott Németh György nyugdíjszakértő: „az 1996–1997-es nyugdíjreform eredendően rossz volt, ezért új reformra van szükség...” (Németh, 2006). Hamecz István, a Magyar Nemzeti Bank (akkori) ügyvezető igazgatója szerint: az 1997-1998-ban elindított nyugdíjreform egyértelműen megbukott, az a világ egyik leggyengébb, de egyúttal legdrágább rendszere. (Origo.hu, 2006).

Végül Németh György egy későbbi publikációjában még keményebben fogalmazott: „Mert tíz éve nem az történt, hogy »lefektették egy új szisztéma alapjait«. Az történt, hogy a hiányos tudású Világbank a még nála is hiányosabb tudású, de magát reformélcsoportnak tekintő pénzügyi kormányzatunkat járadékvadászokkal boronálta össze.” (Németh 2009).

Jómagam is azt gondolom, hogy egy nagy társadalmi ellátórendszer ¼-ét kiszakítani, a gazdaság hullámzásának kitett magánkézbe adni, amely rengeteg újabb problémát generál, miközben a fennmaradó ¾ rész problémái megoldatlanok maradnak – nos, a ’98-as reform enyhén szólva sem tekinthető közgazdaságilag racionálisnak. Illetve, egyetlen „racionális” érvet tudok elképzelni, de ez nem a nyugdíjrendszer szempontjából racionális: vezetőink megragadták a felénk nyúló segítő kezet (Világbank), és elfogadták azokat a feltételeket, amelyeket a nemzetközi szervezet meghatározott.

Nézzük meg, milyen lépések történtek a rendszer életben tartására.

A rendszer „roborálásra” tett intézkedések

1998-ban a Fidesz kormánya került hatalomra, amelynek képviselői a nyugdíjtörvény szavazásánál még nemmel sem akartak szavazni, inkább kivonultak a teremből. Így intézkedéseik inkább a rendszer „gyengítésére” szolgáltak, mint az erősítésére.

1998 novemberében az Országgyűlés 8 helyett 6%-os szinten rögzítette a nyugdíjpénztári befizetések mértékét (először csak átmeneti jelleggel, de aztán véglegesítvén ezt a döntését), majd 2001 októberében a kormány kezdeményezte, és az Országgyűlés elé terjesztette a nyugdíjpénztári törvény módosítását, amelyet 2001. november 12-én a 2000-es évi zárszámadással együtt el is fogadtak. A módosítás két sarkalatos pontja a pályakezdők kötelező magánpénztári tagságának megszüntetése, valamint a normajáradék megszüntetése (ez garantálta volna, hogy a pénztártag nyugdíja ne lehessen kevesebb, mint az állami rendszerben) volt. A pályakezdőknek munkába lépésüket követően 15 napon belül kellett nyilatkozni arról, hogy a kétpilléres, vagy a társadalombiztosítási nyugdíjrendszert választják, de ezt a döntést azonban még egy éven belül meg lehetett változtatni. Azoknak a fiataloknak pedig, akik a korábbi évek során kötelezően lettek tagjai az új nyugdíjrendszernek, 2002 végéig nyílt lehetőségük a visszalépésre, mint mindenki másnak.

2002-ben aztán ismét MSZP kormány került hatalomra Medgyesi Péter miniszterelnök vezetésével, így megkezdődött a rendszer „roborálása”. 2003. január 1-től a 42 év alatti pályakezdők magán-nyugdíjpénztári tagsága ismét kötelezővé vált, majd 2004-től a magánpénztári befizetés is visszatért a tervezett 8%-ra. Szintén nagyon fontos esemény, hogy az MSZP választási ígéretei között szerepelt, és később valóra is vált a 13. havi nyugdíj fokozatos bevezetése.

A reformokkal kapcsolatban mindenképpen meg kell említenem, hogy a szakma ezeket két nagy csoportba sorolja: az egyik a parametrikus (mennyiségi elemek) reformja, a másik a paradigmaticus (minőségi, lényegi) reform.

Az elsőnél (parametrikus) tipikusan négy nagy terület jöhet szóba: a nyugdíjjárulék szintje, az induló helyettesítési ráta (az induló nyugdíj viszonya az utolsó keresetkez), az indexálási szabály és a korhatár. A második (paradigmatikus) pedig arról szól, hogy milyen elvi alapon épüljön fel a nyugdíjrendszer (pl. felosztó-kirovó, vagy tőkefedezeti rendszer, egyéni számlás, vagy pontrendszer, állami pillér, vagy magán pillér) 2005-ben egy új, érdekes javaslat merült fel Szalay-Berzeviczy Attila akkori tőzsde-elnöktől, a „negyedik nyugdíjpillér”. Ez egy olyan előtakarékosági számla, amelyre tulajdonosa bármikor befizethet pénzt, viszont a nyugdíjig azt már nem veheti ki. Ez a javaslat elnyerte a kormánykörök támogatását, és 2006-tól bevezetésre került a nyugdíj előtakarékosági számla (NYESZ), amelyet a kormány komoly adókedvezménnyel is megtámogatott.

Szakmai körök viszont arra mutattak rá, hogy „negyedik nyugdíjpillér már pedig van” (pl. Áprili, 2005), hiszen az önkéntes pénztáraknak ugyanez a feladata. Így a NYESZ inkább kiegészítő, nem pedig helyettesítő szerepet tölt be, paradigmaticus változásnak nem tekinthetjük, de egy újabb színfolt a nyugdíj-előtakarékosság palettáján.

A paradigmaticus reformot tekintve 2006-ban bontakozott ki éles vita két igen neves szakember között.

Augusztinovics Mária arra mutatott rá, hogy a nyugdíjrendszernek két funkciója van: a keresőkori jövedelem pótlása, valamint az időskori szegénység enyhítése. Ez utóbbi iránti elkötelezettsége vezérelte, amikor állampolgári alapnyugdíj bevezetését javasolta. Elképzelése szerint ez mindenkinek alanyi jogon járna, és azok, akik kereső korukban elegendő járulékot fizettek, ezen felül munkanyugdíjat kapnának.

Ezzel kapcsolatos elképzelését a Pénzügykutató Zrt. 2006-os nyugdíjkonferenciáján ismertette: „Súlyos időskori nyomor fenyegeti a magyar társadalmat a jövő évtizedben. A nyugdíj-rendszer szolidaritási elemei 2013-ra minimálisra zsugorodnak, ami azzal jár majd, hogy a nyugdíjas korúak közül több mint félmillióan egyáltalán nem kapnak majd ellátást, mivel »potyautasként« ma nem fizetnek járulékot, illetve, mert olyan rövid távú munkaviszonyt tudnak csak felmutatni, ami nem jogosít nyugellátásra.” (Sághy, 2006).

Ugyanezt a veszélyt jelezte Hamecz István, az MNB akkori ügyvezető igazgatója is: „Annak az 1,9 millió leendő nyugdíjasnak, aki ma minimálbérre van bejelentve, 40 év munkaviszony után, mai értéken, 22 ezer forint lesz a havi ellátása. Ennek pedig az lesz a következménye, hogy a beláthatatlan teher alatt szétesik a szociális ellátórendszer.” (Sághy, 2006).

Ezzel teljesen ellentétes volt Bokros Lajos véleménye, aki szerint a rendszerből kiesők ellátása a szociális védőháló feladata, ráadásul nem alanyi jogon, hanem rászorultsági alapon. (Ő attól tartott, hogy az alanyi jogon járó alapnyugdíj intézménye még tovább csökkentené az egyébként is gyenge járulékfizetési hajlandóságot, és tovább erősítené a politikai játszmák lehetőségét.)

Akármennyire is két különböző álláspont ez, mindkettő paradigmaticus reformjavaslatnak tekinthető, mert egy olyan nulladik pillér létrehozására vonatkozik, amely megtisztítja (megtisztította volna) az állami pillért a szociális elemektől.

Ugyanennek a gondolatnak a jegyében Bokros Lajos már akkor a 13. havi nyugdíj eltörlését javasolta, de oly módon, hogy ezt az összeget a nyugdíjasok egészségügyi járulékának finanszírozására fordítanák: „A lépés mindkét rendszert »kitisztítaná« – kivénné a politika kezéből a 13. havi nyugdíjjal való kampányolás lehetőségét, s megteremtődne az egészségügyi rendszer elsősorban használó nyugdíjas társadalom járulékfizetésének alapja.” (Sághy, 2006).

Bokros Lajos másik fő célja egy olyan nyugdíjrendszer létrehozása, amelynek a politikai kitétsége sokkal kisebb, akár egészen a teljes politikai függetlenségig. Ezt ilyen módon fogalmazta meg: "Svéd mintájú, egyéni számlás nyugdíjrendszerre van szükség, amely mindenki által nyomon követhető, s amelyhez politikusok, így a pénzügyminiszterek se nyúlhatnak." (Origo.hu, 2006a)

Gyakorlatilag ugyanez volt az akkor még ellenzékben működő Fidesz javaslata is, akik akkor még kicsit sértődötteen szemlélték a nyugdíjrendszer helyzetét: „Varga Mihály, a Fidesz szakpolitikusa értetlenül állt a nyugdíjreform vitája előtt, mondván az ellenzéki párt korábban kidolgozott javaslata, a virtuális egyéni számlás rendszer mindenkit ösztönözne a járulékfizetésre.” (H. Sz., 2006).

A CEMI (Central European Management Intelligence) Gazdaságkutató szakemberei inkább a parametrikus elemek változtatásának szükségességét hangsúlyozták. Egy, szintén 2006-ban rendezett nyugdíjkonzíliumukon a következő terápiát határozták meg:

„Terápia:

- A korhatár felemelése 65 évre (a férfiaknál 2011-re, a nőknél 2015-re)
- A mai nyugdíjjárulékok szinten tartása (a 2007-re és 2009-re már törvénybe foglalt járulékcsökkenések törlése)
- A svájci indexálás megszüntetése, a nyugdíjak egyszeri rendezése, az induló nyugdíjak emelése
- A Nyugdíjbiztosítási Alap fennmaradó hiányának más adóbevételekből (tehát nem többlet költségvetési hiány generálásából) történő finanszírozása
- A korai nyugdíjazás paramétereinek szigorítása
- A rokkantnyugdíjas rendszer felülvizsgálata” (Dózsa, 2006)

A viták eredményeképpen aztán 2006 végén az Országgyűlés elfogadta a nyugdíjtörvény módosítását, a legfontosabb változások az alábbiakban foglalhatók össze (ONyF, 2006).

- 2007-től a nyugdíj bár adóterhet nem visel, de adóalap növelő tétel, így a nyugdíjasok egyéb jövedelmei magasabb adósávba esnek
- 2007-től a nyugdíjas munkajövedelméből egyéni nyugdíjjárulékot fizet (8,5%), amely további nyugdíjjogokat is biztosít
- 2008-től a korábbi részleges valorizálást a teljes valorizálás váltja fel (ez kedvező, bár kis szépséghibája, hogy a bruttó jövedelmet már nem csak az szja-val, hanem a járulékok összegével is csökkenteni kell)
- 2008-től, ha az előrehozott öregségi nyugdíjas munkajövedelme eléri a havi minimálbér 12 szeresét, akkor szüneteltetnie kell a nyugdíját az év végéig
- 2009-től mindkét nem számára egységesen az előrehozott öregségi nyugdíj legalacsonyabb életkora 59 év, legkevesebb szolgálati ideje pedig 40 év. Ez 2013-tól 60 évre és 41 évre módosul.

Palotai Dániel, az MNB szakértője úgy látta, ezek az intézkedések nem elegendőek a nyugdíjrendszer hosszú távú fenntarthatóságához. A törvényjavaslatot a „fenntartható nyugdíjrendszer irányába tett, a rendszer egyenlegét rövid távon szépítő kisebb változtatás”-nak nevezte, majd hozzátette: „a törvényjavaslatban sem a korhatár emelése, sem a mostani indexálás megváltoztatása nem szerepel, pedig éppen ez utóbbival javult jelentősen Nyugat-Európában a nyugdíjrendszerek egyensúlya. Ott a járandóságokat ugyanis kizárólag az inflációval igazítják ki, tehát azok reálértéke nem nő, míg itthon a reálbérek emelkedése is automatikusan növeli a nyugdíjak vásárlóértékét.” (Bardócz, 2006).

Néhány évet kellett csak várnia, és mindkét kívánsága teljesült. Az első, 2009-től egy kicsit bonyolultan, 3% GDP növekedés alatt, a második, 2010-től fokozatosan: a nyugdíjkorhatár az 1952-es születésűekkel kezdve születési évenként fél évvel emelkedik, az 1957-ben születettek nyugdíjkorhatára ennek megfelelően 65 év lesz (SzMM, 2010).

Ugyanakkor, a korábbi vitákban szereplő nulladik pillér koncepciója nem került be a törvénybe, sem állampolgári jogon, sem rászorultsági alapon, pedig előbb-utóbb ezzel szembe kell néznünk, hiszen vannak olyan előrejelzések (már néhány oldallal korábban említettem a NYIKA elemzését, Augusztinovics Mária és Hamecz István adatait), amelyek szerint 30 éven belül közel félmillió ember kerül nyomorba.

A 2006-os szabályozásnak meg is lett az eredménye: 2007-ben sosem látott nyugdíjbavonulási hullám indult el. Az Országos Nyugdíjbiztosítási Főigazgatóság adatai szerint 2007 első felében 58 030 igénybejelentés érkezett öregségi és öregségi jellegű (pl. korengedményes, előrehozott) nyugdíjra, amely 20%-kal több volt, mint az egy évvel korábbi (Molnár, 2007). Ebben nem a demográfiai okok játszottak még szerepet (a Ratkó generáció 2012-től megy nyugdíjba), hanem a törvény változásai, hiszen 2008-tól már csak a minimálbér 12 szeresét kereshette az előrehozott nyugdíjas (később ez emelkedett).

A 2009-es év újabb változásokat hozott (Menedzsment Fórum, 2009): az Országgyűlés által májusban elfogadott szabályok szerint megszűnt a 13. havi nyugdíj, amelynek arra az évre jutó második felét már ki sem fizették. Helyette a nyugdíjprémium került bevezetésre, a gazdasági növekedés függvényében (3,5% esetén 20 ezer, 7,5% esetén 80 ezer forint).

Megszűnt a svájci indexálás, illetve csak bizonyos gazdasági növekedés esetén alkalmazható (5% felett). Alacsony növekedés esetén (3% alatt) viszont inflációkövető a szabályozás.

Döntöttek a nyugdíjkorhatár emeléséről is: évente hat hónappal nő, először az 1952-ben születetteket érintette, míg 2017-re egységesen 65 év lesz.

Megváltoztak az előrehozott nyugdíjak szabályai is: ezek a szabályok elég bonyolultak, itt nem mutatnám be részletesen, de a korábbiakhoz képest szigorúbbnak mondhatóak.

Elérkezett a 2010-es, amely ismét választási év volt, és a Fidesz elsőprő győzelmét hozta. Orbán Viktor kormánya második akciótervében, már október közepén bejelentette, hogy felül kell vizsgálni a nyugdíjrendszert, mert fenntarthatatlan, hogy az állam havonta 30 milliárd forintot költ a kettős nyugdíjrendszer miatt (azaz a magánpénztári befizetések miatt). Azt is bejelentette, hogy 2010 novembertől 2011 végéig felfüggesztik ennek az összegnek a magán-pénztárakba történő befizetését, így az nem a magánpénztárba, hanem az állami nyugdíjrendszerbe került. (origo.hu, 2010a)

Október végére már meg is született a döntés a kötelező magánpénztári rendszer megszüntetéséről, az állami rendszerbe történő visszatérés lehetőségéről. A törvényjavaslatot Selmeczi Gabriella nyugdíjvédelmi miniszterelnöki megbízott terjesztette be a parlament elé, amelyet rövidesen el is fogadtak (Világ gazdaság Online, 2010). A törvény fontos eleme volt a Nyugdíjreform és Adósságcsökkentő Alap létrehozása, idekerült az állami rendszerbe visszatérők addigi megtakarítása.

A kormány egy decemberi határozatában (1281/2010. [XII. 15.] Korm. határozat) rendelkezett a nyugdíjreform végrehajtásának koncepcionális kérdéseiről, amelyben rögzítették, hogy Magyarország a három pilléres rendszerből visszatér a kétpilléres nyugdíjrendszerre,

A határozatból az is kiderült, hogy az új kormány régi tervének megvalósítására készül, az állami nyugdíjrendszerben az egyéni számlák bevezetését tervezi.

A rendelkezés érdekessége az volt, hogy nem a visszalépőknek kellett nyilatkozni a visszalépésről, hanem azoknak a pénztártagoknak, akik továbbra is pénztártagok akartak maradni. Ezt személyesen teheték az állami nyugdíjbiztosító legközelebbi kirendeltségén 2011. január végéig, ami sokak számára igen hosszú utazást jelentett a megyeszékhelyre. A pénztártagság fenntartása egyébként sem volt vonzó választási lehetőség, mert a kormányrendelet azt is rögzítette, hogy „a pénztártag a Nyugdíjbiztosítási Alapból további társadalombiztosítási ellátási jogosultságot nem szerez” (de természetesen a nyugdíjjáru-lékot – újabb nevén: nyugdíjhozzájárulást – továbbra is fizetnie kell). Ennek ellenére közel százezer ember döntött a pénztári tagság megtartása mellett. Az átlépők ugyanakkor megkapták megtakarításaik hozamának infláció feletti részét, az úgynevezett „reálhozamot”.

Orbán Viktor egy 2011. februári nyilatkozatában rámutatott, hogy a nyugdíjrendszert egyensúlyba kell hozni, a befizetéseknek fedezniük kell a kiadásokat, a rendszert meg kell tisztítani a szociális jellegű kiadásoktól, valamint hogy az állami nyugdíjrendszer átáll az egyéni számlás rendszerre (Origo.hu, 2011).

A legutóbbi évek fejleményeit, a Nemzeti Nyugdíjpolitikai Konceptióban megfogalmazott egyéni számlás rendszer kialakulásának sorsát egy későbbi publikációban fogom bemutatni. A jelen publikáció a megemlékezésről szól: Isten veled '98-as nyugdíjreform!

HIVATKOZÁSOK

1281/2010. (XII. 15.) Korm. határozat

AUGUSZTINOVICS MÁRIA – GÁL RÓBERT IVÁN – MATITS ÁGNES – MÁTÉ LEVENTE – SIMONOVITS ANDRÁS – STAHL JÁNOS (2002): A magyar nyugdíjrendszer az 1998-as reform előtt és után. *Közgazdasági Szemle*, 49. évf., 2002. június.

AUGUSZTINOVICS MÁRIA – KÖLLŐ JÁNOS (2007): Munkapiaci pálya és nyugdíj, 1970–2020. *Közgazdasági Szemle*, 54. évf., 2007. június

AUGUSZTINOVICS MÁRIA (1999): A nyugdíj probléma demográfiai és gazdasági alapjai. *Demográfia*, 1999. 42. évf. 1-2. sz.

AUGUSZTINOVICS MÁRIA (szerk.) (2000): *Körkép reform után*. Közgazdasági Szemle Alapítvány. Bp. 2000.

ÁPRILI ISTVÁN (2005): Negyedik nyugdíjpillér már van! *FigyelőNet*. 2005. április 1. http://www.fn.hu/penzugy/20050401/negyedik_nyugdijpiller_mar_van/

BARDÓCZ IVÁN (2006): Visszaveszik a 13. havi nyugdíjat a jövő nyugdíjasaitól. *FigyelőNet*. 2006. november 27. http://www.fn.hu/penzugy/20061125/visszaveszik_13_havi_nyugdijat/

DÓZSA GYÖRGY (2006): Rogyadoznak a nyugdíjpillérek. *FigyelőNet*. 2006. május 13. http://www.fn.hu/penzugy/20060509/rogyadoznak_nyugdijpillerek/

H. Sz. (2006): Nyugdíjreform küszöbén. *Népszabadság Online*. 2006. október 5. <http://www.nol.hu/archivum/archiv-419787>

HAMAR FARKAS (2002): *Remények és tények*. Ph.D. értekezés. 2002. Budapesti Corvinus Egyetem.

HAMAR FARKAS (2004): Nyugdíjrendszer – problémák. *Szociológiai Szemle*. 2004/1. sz.

HERMANN BERNADETT (2011): Reálhozam – A visszalépők 30 százaléka hiába várja a pénzes postást. *Világgazdaság Online*, 2011. 6. 3.

<http://www.vg.hu/penzugy/megtakaritas/realhozam-a-visszalepok-30-szazaleka-hiaba-varja-a-penzes-postast-350446>

HÍR24.HU (2011): *ORBÁN: közel volt a nyugdíjrendszer összeomlása*. 2011.02.02. <http://www.hir24.hu/belfold/2011/02/02/orban-kozel-volt-a-nyugdijrendszer-osszeomlasa/>

Jelentés a Nyugdíj és Időskor Kerekasztal 2007. március és 2009. november között végzett tevékenységéről. Kézirat. MTA KTI. Budapest, 2009. december.

- KOVÁCS ERZSÉBET (2010): A nyugdíjreform demográfiai korlátai. *Hitelintézet*
Szemle, 2010. 2. sz.
- MATITS ÁGNES (2006): A magánpénztárak hatékonysága – avagy az ördög most is a
részletekben van. *Hitelintézet* *Szemle*, 2006/1–2. sz.
- MELLÁR TAMÁS (1997): *Fedőneve: a nyugdíjrendszer reformja*. Új Magyarország,
1997. 7. évf. 48. sz.
- MENEDZSMENT FÓRUM (2009): *A nyugdíjrendszer legfontosabb változásai*. 2009.
május 12. http://www.mfor.hu/cikkek/A_nyugdijrendszer_legfontosabb_valtozasai.html
- MOLNÁR PATRÍCIA (2007): Nyugdíjszámítás 2008-tól. *HVG.hu*. 2007. szeptember
10. <http://m.hvg.hu/hvgfriss/2007.36/200736HVGFriss165>
- NÉMETH GYÖRGY (1998): Megjegyzések Simonovits András „Az új magyar
nyugdíjrendszer és problémái” című tanulmányához. *Közgazdasági Szemle*, 1998. 11. szám.
- NÉMETH GYÖRGY (1999): Baj van az új nyugdíjrendszerrel. *Magyar Nemzet*, 1999.
131. sz.
- NÉMETH GYÖRGY (2006): Ezt a nyugdíjreformot már ne rontsuk el! *Magyar Hírlap*
online. 2006. 12. 07. http://www.magyarhirlap.hu/echo_tv/ezt_a_nyugdijreformot_mar_ne_rontsuk_el.html
- NÉMETH GYÖRGY (2009): Hogyan nézne ki az ideális nyugdíjrendszer? *NetPolgar*.
hu. 2009. http://netpolgar.network.hu/blog/netpolgar_avagy_digitalis_irastudo_klub_hirei/hogyan-nezne-ki-az-idealis-nyugdijrendszer-nemeth-gyorgy-irasa
- NEMZETGAZDASÁGI MINISZTERIUM (2011): A nyugdíjrendszer átalakítása.
Kormany.hu. 2011. febr. 23. <http://www.kormany.hu/download/8/cf/10000/Nyugd%C3%ADjrendszer%20%C3%A1talak%C3%ADt%C3%A1sa.pdf>
- NM. – PM. (1997): A nyugdíjrendszer reformja a kiszámítható jövőért. A kormány
nyugdíjreform-konceptiója. *Napi Gazdaság*, 1997. január 10.
- ORBÁN GÁBOR – PALOTAI DÁNIEL (2006): Gazdaságpolitikai és demográfiai
kihívások a magyar nyugdíjrendszerben. *Közgazdasági Szemle*, 53. évf.,
2006. július–augusztus
- ORIGO.HU (2006): Drága és gyenge a magyar nyugdíjrendszer. 2006. 10. 17.
<http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20061017draga.html>
- ORIGO.HU (2006a): Elkerülhetetlen a nyugdíjrendszer reformja. 2006. 10. 04.
<http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20061004elkerulhetetlen.html>
- ORIGO.HU (2010): ORBÁN: Rövid idő alatt megszűnnek a magán-nyugdíjpénztárak.
2010. 10. 29. <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20101029-orban-viktor-a-magyar-nyugdijrendszer-ket-pilleres-lesz.html>
- ORIGO.HU (2010a): ORBÁN: 160 milliárdos válságadó három éven át. 2010. 10. 13.
<http://www.origo.hu/itthon/20101013-az-orbankormany-masodik-akcioterverol-beszelt-orban-viktor.html>
- ORIGO.HU (2011): ORBÁN szerint már semmi sem hozza vissza a régi
nyugdíjrendszert. 2011. 02. 02. <http://www.origo.hu/uzletinegyed/hirek/20110202-orban-viktor-miniszterelnok-sajtotajekoztatot-tart-szerdan-a-parlamentben.html>

ORSZÁGOS NYUGDÍJBIZTOSÍTÁSI FŐIGAZGATÓSÁG (2006): Tájékoztató - a nyugdíj-törvény 2006. végén elfogadott módosításának legfontosabb rendelkezéseiről. *ONyF honlap*. http://www.onyf.hu/?module=news_archive&action=show&nid=1356

PORTFOLIO.HU (2011): Közzétették a nyugdíjpenztári reálhozamokat. 2011. március 11. http://www.portfolio.hu/vallalatok/nyugdij/kozzetettek_a_nyugdijpenztari_realhozamokat.146592.html

PSZAF (2009): Tájékoztató a nyugdíjcélú járadékokról. 2009. január. http://www.pszaf.hu/data/cms999822/nyugdij_jarulek.pdf

RADOS KATALIN (1998): *Nyugdíjreform Magyarországon*. BKE Jövőkutatás Tanszék. Bp. 1998.

SÁGHY ERNA (2006): Keserű nyugdíjkiállítások. *FigyelőNet*. 2006. október 12. http://www.figyelo.hu/hetilap/20061010/keseru_nyugdijkiállítások/?forum=1&action=nyomtat

SIMONOVITS ANDRÁS (1998): Az új magyar nyugdíjrendszer és problémái. *Közgazdasági Szemle*, 1998. 7-8. sz.

SIMONOVITS ANDRÁS (1999): *The New Hungarian Pension System and its Problem*. MTA KTK. Bp. 1999.

SIMONOVITS ANDRÁS (2002): *Nyugdíjrendszerek: tények és modellek*. Typotex. 2002.

SZÁZADVÉG GAZDASÁGKUTATÓ ZRT. (2010a): A nyugdíjrendszer pilléireiről. *Magyar Nemzet*, 2010. december 1. <http://www.szazadveg-eco.hu/images/files/publikaciok/nyugdijrendszerpillereiMNCikk.pdf>

SZENTKIRÁLYI BALÁZS (2010): A Fidesz sem kerülheti el a nyugdíjreformot. *Index.hu*. 2010. augusztus 12. http://index.hu/gazdasag/magyar/2010/08/12/miert_kell_a_nyugdijreform/

SZOCIÁLIS ÉS MUNKAÜGYI MINISZTERIUM (2010): A nyugdíjtörvény változásai. *SzMM honlap*. 2010. január 6. <http://www.szmm.gov.hu/main.php?folderID=16506&articleID=42130&ctag=articlelist&iid=1>

TÁRKI (2010): Éves hozamok a társadalombiztosítási nyugdíjrendszerben Magyarországon. *Stabilitás honlap*. 2010. január. http://stabilitas.hu/dynamic/Stabilitas_Tarki_tanulmany_osszefoglalo.pdf

VILÁGGAZDASÁG ONLINE (2010): Így alakul át a nyugdíjrendszer. 2010. 10. 24. <http://www.vg.hu/gazdasag/gazdasagpolitika/igy-alakul-at-a-nyugdijrendszer-331247>

ZSIBORÁS GERGŐ (2010): Tíz év és felbillenhet az állami nyugdíjkassza? *Privatbankar.hu*. 2010. 11. 30. http://www.privatbankar.hu/cikk/hircentrum/tiz_ev_es_felbillenhet_az_allami_nyugdijkassza_40111

